

HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ İDARE MAHKEMESİNDE GÖRÜLEN UYUŞMAZLIKLARA ETKİSİ HAKKINDA BİR İNCELEME

An Examination of the Impact of the Judicial Court Decisions on Cases in the Administrative Courts

Mustafa Burak YETİŞKİN*

Öz: Bu çalışmanın amacı, adli ve idari yargı mahkemelerinde verilen kararların birbirine olan etkisini değerlendirerek, bu alanda yaşanan bazı sorunları tespit etmek ve bunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır. Söz konusu amaç doğrultusunda, daha detaylı açıklamalarda bulunabilmek için, konu, hukuk mahkemesi kararlarının idare mahkemesi kararlarına olan etkileri özelinde incelemeye tabi tutulacaktır. Bu doğrultuda, adli ve idari hâkimin önüne gelen uyuşmazlıkları ne şekilde ele aldığından bahsedilecek ve yargı yerlerinin benzer uyuşmazlıklar hakkındaki çelişkili uygulamaları ortaya konulacaktır. Bununla birlikte, bu alanda yaşanan sorunların nedenleri hakkında bazı açıklamalarda bulunulacaktır. Çalışmada ortaya konulan tespitler doğrultusunda, ülke çapında içtihat birliğinin sağlanabilmesi adına, ülkemiz hukuk sistemindeki yöntemlerin yeterli olup olmadığı incelenecek ve bazı çözüm önerileri getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İdari Rejim, Hukuk Mahkemesi, İdare Mahkemesi, Etkileşim, İchtihat Birliği.

Abstract: The aim of this study is to assess the impact of judgments rendered in judicial and administrative courts on each other, identify certain problems in this field, and propose solutions accordingly. In line with this objective, a specific examination will be conducted on the influence of judicial court decisions on administrative court rulings to provide more detailed explanations. Accordingly, the approach of the judicial and administrative judges in handling disputes will be discussed, and conflicting practices of judicial venues regarding similar disputes will be highlighted. Furthermore, explanations will be provided regarding the reasons for the problems encountered in this field. Based on the findings presented in the study, an examination will be conducted to determine whether the methods in our legal system are sufficient for achieving nationwide jurisprudential consistency, and solutions will be proposed.

Keywords: Administrative System, Judicial Court, Administrative Court, Interaction, Jurisprudential Consistency.

* Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Tetkik Hâkimi, m.burakyetiskin@gmail.com,

ORCID: 0000-0003-0176-9885

Makale Geliş Tarihi: 10.02.2024, Makale Kabul Tarihi: 24.04.2024

DOI : 10.57083/adaletdergisi.1484034

GİRİŞ

İdari rejimde, adli ve idari yargı arasındaki görev ayrımı nedeniyle, bu mahkemelerde görülen uyuşmazlıkların birbirini etkileyebilmesi, pek beklenmeyen ve arzu edilmeyen bir durumdur. Ancak bazı maddi olaylar, farklı yönleriyle adli ve idari yargı mahkemelerinde uyuşmazlık konusu olabileceğinden, farklı yargı yerlerindeki kararların etkileşim içerisinde olması kaçınılmazdır. Bu yönde ortaya çıkan etkileşim, davanın konusu hakkında olabileceği gibi davanın sebebinden de kaynaklanabilir. Böyle durumlarda, olayın ele alındığı yargı yerine göre maddi anlamda birbiriyle çelişen nitelikte kararların ortaya çıkmaması hak arama hürriyeti ve hukuk devleti ilkeleri açısından büyük öneme sahiptir.

Bununla birlikte, bazı uyuşmazlıkların niteliği gereği hukuk hâkiminin idare hukuku, idari hâkimin ise özel hukuk ilke ve kavramlarına müracaat etmesi gerekir. Bu niteliğe sahip uyuşmazlıklarda verilen kararlarda, ihtisas alanlarının dışındaki bu ilke ve kavramların, sıklıkla uzun ve teorik açıklamalara konu edildiğine rastlanır. Bu durum, çoğunlukla, hâkimin ihtisas alanı dışındaki bu konularda bilgi sahibi olduğu ve yorumlarının dayanaksız olmadığına yönelik tarafları ikna etme refleksinden kaynaklanmaktadır. Ne var ki ihtisas alanı dışında kalan bu ilke ve kavramlar, her ne kadar kararlarda etraflıca yer almaktaysa da uygulanmaları konusunda aynı ölçüde başarı sağlandığı her zaman söylenememektedir. Yine de bahsi geçen etkileşim doğrultusunda yargı yerlerinin kararlarına karşılıklı atuf yaparak içtihat birliğini sağlamaya yönelik tutum içinde olması olumlu addedilmelidir.

Yapılan bu açıklamalar kapsamında, hukuk mahkemesinde verilen kararların idare mahkemelerine olan etkisinin iki yönlü olduğu söylenebilir. Bazen davanın konu ve sebebi, bazen ise uyuşmazlığın niteliği gereği ilke ve kavramlar yönünden idare mahkemeleri, kararlarında hukuk mahkemesi kararlarını referans olarak değerlendirmektedir. Ancak adli ve idari hâkimin, varoluş nedeni gereği uyuşmazlıklara aynı perspektiften bakması mümkün olmadığından aynı konu ve sebebe veya hukukun temel ilke ve kavramlarına dair farklı yorumlar ortaya koyabilmesi mümkündür. Bununla birlikte, ortaya çıkabilecek çelişkili kararların giderilebilmesi adına ülkemizde etkin işleyen bir yöntemin varlığı ise tartışmalıdır.

İçtihat birliğini sağlamak ve maddi anlamdaki çelişkileri gidermek adına idari yargıda temyiz mercii olan Danıştayın bu anlamda bazı içtihatlar geliştirdiği söylenebilir. Öte yandan, konu ve sebep bağlamında hüküm uyuşmazlığı müessesesi ile Uyuşmazlık Mahkemesi, bu fonksiyonu kısmen yerine getirmektedir. Ancak çalışmada ortaya konulacağı üzere, bu etkileşimin boyutları ve önemi dikkate alındığında, daha etkin yöntemlerin oluşturulması gereklidir. Bu doğrultuda, çalışmada, idare mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklara hukuk mahkemesi kararlarının etkisi özelinde bazı değerlendirme ve çözüm önerileri sunulacaktır.

I. FARKLI YARGI YERLERİNDEKİ BENZER UYUŞMAZLIKLAR ve YARGICIN BU UYUŞMAZLIKLARA BAKIŞ AÇISI

Çalışmanın ele aldığı hukuki meseleye dair yapılacak tespitler belli bir önem sıralamasına tabi tutulduğunda, bunların içerisinde ilk bahsedilmesi

gerekenin, adli ve idari yargıcın varoluş nedeni gereği uyuşmazlıklara farklı perspektiften yaklaştığı gerçeği olmalıdır. Bundan dolayı olacak ki adli ve idari yargı mercileri, çoğu zaman benzer uyuşmazlıklara aynı hukuk ilkelerini uygulamalarına rağmen, farklı sonuçlara ulaşabilmektedir. Bu konuya açıklık getirmeden önce, uyuşmazlıklara aynı perspektiften bakılmadığını ortaya koymak adına adli ve idari yargıcın hukuk düzenindeki konumunu ortaya koymak gerekecektir. Bu kapsamda, idare hukuku sistemlerinden ve bunun etkilerinden kısaca bahsetmekte fayda vardır.

Kamu hukuku – özel hukuk ayrımının yapıpı yapılmadığına bağlı olarak, ülkelerin hukuk düzenlerinde, iki temel idare hukuku sistemi söz konusudur. *Anglo – Amerikan* hukuk düzenine tabi ülkelerde *yargı birliği ilkesi / adli idare sistemi*, Kara Avrupası olarak adlandırılan yargı düzeninde ise *yargı ayrılığı ilkesi / idari rejim* yer almaktadır.

Adli idare sisteminde, teknik anlamda idare hukuku kuralları bulunmayıp, idari uyuşmazlıklarda uygulanan hukuk, diğer tüm uyuşmazlıklarda uygulanan hukuk kurallarından ibarettir.¹ Bu sistemde, kamu gücü ayrıcalığı veya yükümlülükleri gibi özel hukukla bağdaşmayan ilkelerin uygulama alanı bulunmamaktadır. Hatta bu ülkelerin hukuk eğitimi sistemlerinde, *idare hukuku / administrative law* adıyla dersler bulunmaktaysa da, bunun *Kara Avrupası* sisteminde algılandığı şekliyle bir idare hukuku olmadığı kabul edilmektedir.²

İdari rejimde ise, idari uyuşmazlıklara, özel hukukta öngörülmeleyen birtakım kamu gücü ayrıcalıklarının ve yükümlülüklerinin bulunduğu, özel kişilerin tabi olduğu hukuktan farklı, özel hukuka karşı *otonom* niteliği haiz hukuk kuralları uygulanır.³ Bu durumun doğal bir sonucu olarak hukuk düzeni adli ve idari yargı mahkemeleri şeklinde ayrılır ve genellikle yargı yerlerinde ortaya çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarını gidermekle görevli uyuşmazlık mahkemeleri kurulur.⁴ Bu sistemde, çoğu zaman görevli yargı yerinin ayrımında kullanılan ölçütler net olarak ortaya konulamamakta, gerek iptal davalarında gerekse tazminat uyuşmazlıklarında, birtakım içtihatlar veya kanun hükümleri nedeniyle idari yargıcın görev alanı çoğunlukla genişlemekte veya daralmaktadır.⁵

İdari rejimin ortaya çıkışı *Fransız İhtilali* sonrasında olmuştur. 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanun ile *Conseil d'Etat* kurulmuş, önceleri yürütmenin bir parçasıyken bağımsız bir yargı yeri olma sıfatını kurulduktan belli bir zaman sonra kazanabilmiştir.⁶ Ancak söz konusu Kanunla, idare ile bireyler arasında çıkan uyuşmazlıkları çözme görevi bu mahkemeye bırakılarak adli

¹ Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, C.1, Ekin, Bursa, 2019, s. 57.

² Bahtiyar Akyılmaz/Murat Sezginer/ Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 10. Baskı, Seçkin, Ankara, 2019, s.59.

³ Gözler, 2019, C.1, s.58.

⁴ Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku*, 2. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009, s. 30.

⁵ Atay, 2009, s.30.

⁶ Marcel, Waliney, *Traité Élémentaire de Droit Administratif*, Sirey, 1951, s. 235-236.

mercilerin idari uyuşmazlıklara bakması yasaklanmıştır.⁷ Chapus'ya göre bunun asıl sebebi, adli mahkemelerin idarenin faaliyetlerini bilmesine, *Fransız İhtilali* ile gelen reformların önüne geçmesine engel olmaktır.⁸ Yine Chapus'ya göre, idari yargıç, *Fransız ihtilali* ile gelen reformların koruyuculuğunu üstlenmiş, idarenin gerçeklerini, ihtiyaçlarını, sorunlarını bilen, idareci ruhundan anlayan, idare hukukunun uzmanlaşmış *idareci-yargııcıdır*. Çünkü idarenin yargılanması aynı zamanda idare etmek anlamına gelir.⁹

Diğer taraftan bakıldığında, ilkesel olarak yargı birliğinin savunucuları, kamu hukuku – özel hukuk ayrımının ideolojik bir tercihin eseri olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü bu ayrım, genel olarak güç ilişkileri etrafında şekillenmektedir.¹⁰ Bununla birlikte, idari yargıyı ortaya çıkaran politik neden olarak, devletin kendi alanının ayrıcalıkları nedeniyle “özellikli” olduğunu kabul ederek kendi işlem ve eylemlerini adli yargının denetiminden uzak tutmak istemesi olduğundan da bahsedilmektedir.¹¹

Kamu hukuku kurallarının uygulama alanı, eşit güç ilişkisi bulunmayan devlet ve vatandaş arasında varlık kazanırken, özel hukuk eşitler arasında hayat bulmaktadır. Bu nedenle yargı birliği ilkesini savunanlara göre, eşit güç ilişkisi bulunmayan devlet ve vatandaş arasında, hukuk ile devlet arasında bir çatışma oluşmasına sebebiyet verilebileceğinden yargı ayrılığı ilkesinin reddi gerekir.¹²

Adli idare sisteminin, adli yargının idari yargıya göre daha bağımsız ve tarafsız bir karaktere sahip olması ve tek bir yüksek mahkeme bulunması sebebiyle yargı düzeninin daha güçlü olması gibi avantajları olduğu ileri sürülmektedir.¹³ İdari rejimin gerekliliğini savunanlarca ileri sürülen en önemli argüman ise, idari uyuşmazlıkların adli yargıçlarca çözümlenmesinin ihtisaslaşmaya aykırılık oluşturması, idare hukukunda idarenin üstünlüğünün esas olması ve idare hukukunun içtihatlarla gelişen bir hukuk dalı olması sebebiyle adli yargıdan ayrılması gerektiği savıdır.¹⁴ Bu noktada, bunların idari rejimin gerekliliği için başlı başına yeterli bir gerekçe olmadığını ileri süren görüşlerin de mevcut olduğundan bahsetmekte fayda vardır.¹⁵ Öte yandan, idari rejimin ortaya çıkışındaki en önemli nedenlerin

⁷ Gaston, Jeze, *Éléments du Droit Public et Administratif à l'usage des Etudiants en Droit*, Giard & E. Brière, 1910, s. 106-107.

⁸ Rene Chapus, *Responsabilite Publique et Responsabilite Privee*, Paris, Librairie Generale De Droit Et De Jurisprudence, 1957, s. 31.

⁹ Chapus, René, *Droit Administratif Général*, Tome I, Montchrestien, 1995, s. 676.

¹⁰ Hans Kelsen, *Saf Hukuk Kuramı*, Çev. Ertuğrul Uzun, Nora, İstanbul, 2016, s.114-115.

¹¹ Rüştü Aral, *Yargı Yönünden Danıştay'ın Gelişimi*, 2. Baskı, Yüzyıl Boyunca Danıştay, Ankara, 1968, s. 279.

¹² Kelsen, 2016, s. 115.

¹³ Atay, 2009, s. 29.

¹⁴ Şeref Gözübüyük / Turgut Tan *İdare Hukuku Genel Esaslar*, C.1, 2. Baskı, Turhan, Ankara, 2001, s. 10-12.

¹⁵ Bkz: Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin, Ankara, 2019, s.41.

başında *idari gerekleri kavrayabilen bir yargı arzusu* yer aldığından, kendisinden idari gerekleri kavrama beklentisi bulunan idari yargıç hakkında, bazen idareci gibi düşünme alışkanlığı kazanarak yargısal fonksiyondan uzaklaşması ve bu nedenle yargısal denetimin zayıflamasına yol açma endişesi de bulunmaktadır.¹⁶

Yargı sistemlerine ilişkin bu genel açıklamalardan sonra adli ve idari yargıcın önüne gelen uyuşmazlıklara bakış açısı hakkında birtakım çıkarımlar yapmak mümkündür. Öncelikle ifade etmek gerekirse, idari rejimde adli yargının devleti yargılaması adli-idare sistemine göre istisnai bir durum olduğundan, bu sistemde adli yargı üzerinde idarenin etkisi çok daha azdır. Buna karşılık, idari rejimde adli yargıda görülen bir uyuşmazlığın idari alana etkileri ise bir o kadar göz ardı edilmektedir.¹⁷ Yani idari rejimlerde, adli yargıcın idari gerekleri kavramakta yeterli tecrübeye sahip olmaması, idare hukukuna özgü bazı kavramların kendi uzmanlık alanında karşılığının bulunmaması ve aldıkları eğitimin niteliği gibi sebeplerle idari alana olan müdahalelerini öngöremeyeceği, öngörse bile buna önem vermeyeceği ileri sürülebilir.¹⁸

İdari yargıç açısından ise, idareye tanınan kamu ayrıcalıkları ve idari gerekleri bilerek, idari alana müdahalelerinin farkında bir yaklaşımla uyuşmazlıkları ele aldığından bahsedilebilir. Böylece idari yargıç, idari alana müdahalelerinin etkilerini çok yönlü bir perspektifle ele alır. Ancak bunun karşılığında, zaman zaman idareci gibi davranarak yargısal fonksiyonunu geri planda bırakması ihtimal dâhilindedir.¹⁹

Bu bağlamda, adli yargıç kendisini, önüne gelen uyuşmazlıkta tarafların birinin idare olup olmadığına bakmaksızın herkese aynı kuralları eşit uygulamakla bağlı hissederken, idari yargıç her uyuşmazlığa idarenin gerçeklerini bilerek yaklaşmaktadır. Örnek üzerinden açıklanacak olursa, benzer yargı kararlarına ilerleyen başlıklarda değinileceği üzere, idari bir faaliyet etrafında zarar görenin açtığı bir davada idari yargıç uyuşmazlığı - meydana gelen zarara sebebiyet veren davranış salt kişisel kusurdan kaynaklansa bile- bazen hizmet kusuru doğrultusunda, yani kusuru idari faaliyete izafe ederek çözümlenebilir. Aynı olay nedeniyle adli yargıda ilgili kamu görevlisine karşı açılan rücu davasında ise, adli yargıç bunu kolaylıkla, kişisel kusuru bulunduğu gerekçesiyle ilgili kamu görevlisine atfedebilir. Böyle bir durumda, idari yargıç çoğunlukla kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirmelerinde çekince içinde olmaları gerektiğini dikkate aldığından kusuru idari faaliyete yükleyebilmektedir. Adli yargıç ise, böyle bir örnekte kişisel kusur tanımlaması yaparken, diğer kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken çekince içinde olup olmalarını ve bu

¹⁶ Hasan Nuri Yaşar, “İdarenin Sorumluluğu Üzerine Düşünceler”, C.66, S.1, 2008, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.202.

¹⁷ Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.1, İstanbul, 1966, s.47 vd.; Zehra Odyakmaz/ Bayram Keskin, “Yeni Anayasa Çalışmalarında İdare Hukuku Açısından Göz Önünde Bulundurulması Gereken Hususlar”, S.5., 2015, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı, s.623-624.

¹⁸ Odyakmaz/ Keskin, 2015, s.623-624.

¹⁹ Yaşar, 2008, s.202.

durumun kamu yönetimindeki etkilerini önemsemeyebilir. Bu tartışmanın, hukuki pozitivizm ve doğal hukuk arasındaki tartışmaya kapı aralayacak boyutları dahi bulunmakla birlikte, bu bahse girilmeksizin adli ve idari yargıçların meseleleri ele alış tarzının farklı olduğunu bu şekilde belirtmek yeterli olacaktır.

Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, adli ve idari yargı yerlerinde görülen bazı uyuşmazlıklar hakkında verilen kararlar bazen birbiriyle çelişebilmekte, bazen birbirlerini doğrudan etkilemekte, bazen ise birbirlerini belli noktalara getirerek benzeşme eğilimi içerisine girmeye zorlamaktadır. O halde bu aktarılanların somutlaştırılması, çalışmanın odaklandığı meseleyi aydınlatmak adına gereklidir. Alt başlıkta bu hususlara değinilecektir.

II. ETKİLEŞİMİN ORTAYA ÇIKTIĞI SOMUT DURUMLAR

Normal şartlar altında aynı konuların farklı yargı mercilerinin önüne gelmesi, idari rejimdeki görev ayrımı nedeniyle beklenmeyen bir durumdur. Ancak idari rejimde görevli yargı yerinin tespitine ilişkin ölçütlerin net olarak ortaya konulmadığı yönündeki açıklamaları destekler nitelikte, aynı nitelikteki uyuşmazlıkların hem hukuk mahkemelerinde hem de idare mahkemelerinde görülmesi söz konusu olabilmektedir. Bununla birlikte, çalışmanın ilerleyen bölümünde açıklanacağı üzere, bazı kanuni ve içtihadi nedenlerden dolayı aynı maddi olaylar, hem adli yargının hem de idari yargının görev alanında farklı boyutlarıyla incelenebilmektedir.

Dolayısıyla, idare ve hukuk mahkemeleri arasında etkileşim aynı nitelikteki bir uyuşmazlığın farklı yargı yerinde çözümlenmesi veya aynı mevzuat hükmünün uygulanması sonucunda olabileceği gibi, aynı hukuk ilke ve kavramlarının birbirinden farklı uyuşmazlıklarda uygulamaya konu edilmesi neticesinde de meydana gelebilir. Bu açıklamalardan hareketle, idare ve hukuk mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda ortaya çıkabilecek etkileşim alanlarının *konu ve sebep* ile *hukuk ilke ve kavramları* bağlamında ortaya çıkan etkileşim olarak iki ayrı başlıkta incelenmesi mümkündür.

A. KONU ve SEBEP BAĞLAMINDA ORTAYA ÇIKAN ETKİLEŞİM

Davaya konu edilmiş hak ve davanın açılması ile elde edilmek istenen netice olarak tanımlanan davanın konusu kavramı²⁰, maddi hukuk ve usul hukuku teorileri bağlamında iki farklı biçimde izah edilmektedir.²¹ Maddi hukuk teorisinde, maddi anlamdaki talep ile usuli talep bir bütün halinde ele alınmaktayken; usul hukuku teorisine göre, usuli talep ile maddi anlamdaki

²⁰ Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Yetkin, Ankara, 2006, s.147.

²¹ Levent Börü, Dava konusu kavramı ve teorileri, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C:28, S:2, 2012, s. 283; Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, 2. Baskı, Adalet, Ankara, 2007, s.75.

talep birbirinden soyutlanmaktadır.²² Bununla birlikte, vakaların, yani dava sebeplerinin²³, davanın konusunun kapsamına girip girmediği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.²⁴ Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "Kesin Hüküm" başlıklı 303. maddesinde "talep sonucu" ve "dava sebepleri" kavramları ayrı kavramlar biçiminde ele alındığından, usul hukukumuzda davanın konusunun davanın sebeplerini kapsamadığı ileri sürülebilir. Yine örneklerine bu başlığın ilerleyen kısımlarında değinileceği üzere, Uyuşmazlık Mahkemesi, davanın konusu kavramını, usul teorisi kapsamında ve davanın sebeplerinden soyut olarak ele aldığından, çalışmada ortaya konulmak istenen etkileşim alanlarından ilki konu ve sebep bağlamında izah edilebilecektir.

İdare ve hukuk mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklar incelendiğinde, bu başlık altında gösterilebilecek örnekler arasında en sık rastlanılan kamu personeline yapılan yersiz ödemelerden kaynaklanan uyuşmazlıklardır. Bu bağlamdaki uyuşmazlıklardan teknik detaylarına girmeden kısaca bahsedilecek olursa, uyuşmazlıklar genellikle yersiz ödenen tutarın ilgili tarafından idareye ödenmesi, aksi takdirde genel hukuk yollarına başvurulmak suretiyle takip ve tahsil işlemleri yapılacağı şeklinde düzenlenen ve icrai nitelik taşımayan bilgilendirici nitelikteki yazılarla başlamaktadır. Bu durumda idari yargı yerlerinde açılan davalar, dava konusu işlemin, kamu gücü kullanılarak tek taraflı iradeyle tesis edilen, kesin ve yürütülmesi zorunlu bir idari işlem niteliğinde olmadığı gerekçesiyle, davanın incelenmeksizin reddine karar verilmesi suretiyle sonuçlanmakta²⁵ ve bu uyuşmazlıklar Kamu Zararlarının Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 12. maddesi uyarınca idarelerin hukuk mahkemelerinde Borçlar Kanunu'nun sebpsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak açtıkları alacak davaları kapsamında çözümlenmektedir.

Bu uyuşmazlıkların çözümünde hukuk mahkemelerince, çoğu zaman Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 22/12/1973 tarih ve E:1968/8; K:1973/14 sayılı kararının esas alındığı görülmektedir.²⁶ Kural olarak,

²² Karl Schwab, İhtilah Konusu (Müddeabih) Hakkındaki Doktrinin Durumu, Çev. Yavuz Alangoya, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:33, S:3-4, 2011, s.289 vd.

²³ Yılmaz, 2006, s.147; Tanrıver, 2007, s.81.

²⁴ Detaylı bilgi için bkz: Tanrıver, 2007, s.72-75.

²⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, (İDDK) E:2020/3084, K:2021/1660, T: 04.10.2021; Danıştay 8.D., E:2019/10248, K:2022/6377, T:09.11.2022, Ankara 16. İdare Mahkemesi (İM), E:2021/1894, K:2021/2015, T: 22.10.2021; Siirt İM., E:2019/361, K:2019/670, 05.09.2019; Van 2. İM., E:2019/2884, K:2019/1663; T: 04.12.2019; Mersin 1. İM., E:2016/785, K:2016/1068, T:17.08.2016; Ankara 15. İM., E:2011/1773; K:2011/2032, T:30.11.2011. (uyap.portal.gov.tr)

²⁶ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi (BAM) 9. H.D., E:2022/344, K:2023/1167, T: 15.06.2023; E: 2021/810, K:2022/2221, T: 13.10.2022; İzmir BAM., 9. H.D., E:2019/2516, K:2022/1354, T:16.05.2019; Antalya BAM., 7. H.D., E:2021/754, K:2023/123, T: 02.02.2023; Ankara 14. Asliye Hukuk Mahkemesi (AHM), E:2019/1033, K:2020/764, T: 23.12.2020; Kayseri 11. AHM., E: 2021/608, K:2022/252, T:27.09.2022; Araç AHM., E:2021/19, K:2022/4, T: 12.01.2022. (uyap.portal.gov.tr)

Danıştay içtihadı birleştirme kararları, yalnızca Danıştay dava daireleri ve kurulları ile idare ve bölge idare mahkemeleri açısından bağlayıcıdır. Bu nedenle, yasal bir zorunluluk bulunmamasına rağmen, hukuk mahkemelerince anılan kararda belirlenen ilke esaslardan yararlanılmak suretiyle karar verilmesi, çalışmanın ortaya koymayı amaçladığı etkileşimi göstermesi açısından önemlidir.

Durum böyle olmakla birlikte, bazı hallerde, bu davaların adli yargı yeri dışında, idari yargı yerinde de görülebilmesi mümkündür. Bu durumun sebebi genellikle, kamu alacağının kişiye yapılacak ödemelerden mahsup edilmesi²⁷, işlemin tesis ediliş biçimi nedeniyle icrai nitelik taşıması²⁸, geri ödeme talebine konu olayın aynı zamanda ilgilinin başka bir yaptırımına karşılaşılabilmesine sebebiyet vermesi²⁹, ödeme talebine ilişkin yazıyla birlikte buna dayanak teşkil eden borç bildirim tablosunun iptalinin istenilmesi³⁰ gibi nedenlere dayanmaktadır.

Bu gibi durumlarda, ilgili kamu görevlisi idari yargı yerinde iptal davası açarken, aynı konu hakkında idare de ilgili kamu görevlisine karşı adli yargıda alacak davası açabilmekte, açılan davalar neticesinde birbirinin tam aksi nitelikte kararlar verilebilmektedir. Örneğin bazı olaylarda, idari yargıda açılan davalar kamu görevlisinin lehine sonuçlanmaktayken adli yargıda açılan dava aleyhine sonuçlanmış, temyiz aşamalarından geçen davalar hakkında verilen kararlar kesinleşmiştir.³¹ Üstelik bu davalarda her iki yargı yerinin de görevli olduğu Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarıyla sabit görülmüştür.³² Bu durum aynı zamanda, idari rejimde adli ve idari yargı görev ayırımının karmaşıklığına bir kanıt niteliği taşımaktadır.

---

²⁷ Danıştay 8.D.,E:2019/9529, K:2023/1808, T: 07.04.2023. (uyap.portal.gov.tr)

²⁸ Danıştay 11.D., E: 2016/3608, K:2017/5420, T: 04.10.2017. (uyap.portal.gov.tr)

²⁹ Danıştay 2.D., E:2010/3341, K:2014/6401, T: 24.06.2014. (uyap.portal.gov.tr)

³⁰ Danıştay 12.D., E: 2018/4137, K:2021/7210, T: 29.12.2021. (uyap.portal.gov.tr)

³¹ Örneğin; denetim tazminatından kaynaklanan bir uyuşmazlıkta adli ve idari yargı mercileri birbirinin tam aksi yönünde karar vermiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi H.B. 31/01/2022 tarih ve E:2021/224, K:2022/43 sayılı kararı. Benzer nitelikteki başka olaylar için bkz.: Uyuşmazlık Mahkemesi, H.B., E:2020/504, K:2021/389; E:2018/620, K:2019/578; E:2018/248, K:2019/576; E:2020/68, K:2020/609; E:2018/272, K:2019/760 sayılı kararlarına konu olaylar. (uyuşmazlık.gov.tr.)

³² 32 numaralı dipnotta belirtilen kararlarda Uyuşmazlık Mahkemesi idari yargı mercii tarafından verilen kararın kabulüne karar vererek her iki yargı mercii de görevli kabul etmiştir. Zira Mahkemece mahkemelerin görevsiz olduğunun tespiti halinde görevsiz mahkemece verilen kararın da kaldırılması suretiyle hüküm uyuşmazlığı giderilmektedir. Örneğin; 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunundan kaynaklanan bir uyuşmazlıkta Uyuşmazlık Mahkemesi, idari yargı kararının görevsiz mahkemece verilmiş bir karar olması, adli yargı kararında ise hukuki isabet bulunmaması nedenleriyle her iki kararın da kaldırılmasına ve 2247 sayılı Kanun'un 25. maddesi hükmü uyarınca uyuşmazlığın esası hakkında hüküm tesisi yoluna gidilmesine karar vermiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, E:2020/28, K:2020/735, T: 14.12.2020.

Benzer nitelikte başka kararlar için bkz. Uyuşmazlık Mahkemesi, H.B., E:2013/1148, K:2014/314; E:2016/79, K:2017/415. (uyuşmazlık.gov.tr.)

Bu noktada, hukuk mahkemelerince Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararından yararlanılması, iki farklı yargı yerindeki etkileşime; aynı konuda farklı sonuçlara varılabilmesi ise, aynı hukuk kurallarının adli ve idari yargıç arasındaki farklı yorumlanmasına örnek teşkil ettiği söylenebilir.

Bu başlık altında incelenmesi gereken bir diğer örnek durum ise, idarenin özel hukuk sözleşmeleri ile bu sözleşmeler dolayısıyla tesis edilen idari işlemler nedeniyle ortaya çıkan etkileşimdir. Öncelikle idarenin hangi sözleşmelerinin idari, hangisinin özel hukuk sözleşmesi niteliğinde olduğu konusundaki ölçütlerin kesin nitelikli olmadığından bahsetmekte fayda vardır.³³ Bir sözleşmenin idari sözleşme sayılması için, taraflardan birinin idare olması, sözleşmenin kamu hizmetinin yürütülmesine yönelik olması ve idareye özel hukuk hükümlerini aşan ayrıcalık ve üstünlük tanınmış olması şartlarının bir arada gerçekleşmiş olması gerektiği ifade edilmektedir.³⁴ Bununla birlikte, bu şartların kümülatif aranmaması gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır.³⁵ Bu nedenle, konuyu çalışmanın odaklandığı mesele ile sınırlı tutmak adına, idarenin özel hukuk sözleşmesi olduğu yargı kararlarıyla sabit görülen ihale sözleşmeleri üzerinden örneklandırmek uygun olacaktır. Ancak bu kısa açıklama bile, adli ve idari yargının görev alanının tespitinin karmaşıklığı açısından çalışmada ortaya konulmaya çalışılan bazı tespitlere ışık tutmaktadır.

Konu bağlamında ihale sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ele alındığında, idare ve hukuk mahkemeleri arasında belirgin bir etkileşimin varlığından bahsedilebilir. Zira 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu kapsamında idarelerce belli durumların varlığı halinde sözleşmeler feshedilerek, sözleşmeye aykırı fiil ve davranışı nedeniyle sözleşmenin diğer tarafı olan yüklenici hakkında yasaklama kararları alınmaktadır. Bu süreçlerde, ihale sözleşmesinin feshinden kaynaklanan uyuşmazlık hukuk mahkemelerinde görülmekte iken yasaklama kararına karşı açılan davalar idare mahkemelerinin görev alanına girmektedir. Yargı kararları bu yönüyle tahlil edildiğinde idare mahkemelerinin, hukuk mahkemelerinde görülen sözleşmenin feshinden kaynaklı davalarda verilen kararları esas alarak uyuşmazlıkları çözümlendiği anlaşılmaktadır.³⁶ Danıştay kararlarında da, asliye hukuk mahkemesinde sözleşmenin feshinden kaynaklanan uyuşmazlıklar dikkate alınmaksızın verilen kararların eksik incelemeye dayandığı gerekçesiyle hukuka aykırı olduğunun belirtildiği

³³ Detaylı bilgi için bkz.: Zehra Odyakmaz, “Genel Olarak İdarenin Sözleşmeleri”, C.2, S.2, 1998, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi s.2; M. Ayhan Tekinsoy, “İdari Sözleşmelerde Ölçüt Sorunu”, C.55, S.2, 2006, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.181.

³⁴ Gözübüyük / Tan, 2001, s. 550-562.

³⁵ Kemal Gözler, İdare Hukuku, C.2., Ekin, Bursa, 2019, s. 39.

³⁶ Ankara 18. İM., E:2019/1092, K:2020/694, T: 12.03.2020; Ankara 2. İM., E:2021/797, K:2021/1737, 21.10.2021; Ankara 10. İM., E:2019/2047, K:2021/366, T: 25.02.2021; Ankara 4. İM., E:2022/332, K:2022/1513, T: 06/07/2022; Ankara 16. İM., E:2020/929, K:2021/1038, T: 29.04.2021. (uyap.portal.gov.tr)

görülmektedir.³⁷ Üstelik bu kararların bazılarında, “mahkeme kararlarına saygı ve hukuk devleti ilkeleri uyarınca” ifadesine yer verilmek suretiyle hukuk mahkemesinde verilecek kararın bakılan davayı doğrudan etkileyeceğine işaret edilmektedir.³⁸

Ancak bazı örneklerde, hukuk mahkemesince yapılan tespite idari yargı kararında yer verilmesine rağmen, idari yargı yerince hukuk mahkemesi kararının tam aksi yönünde kararlar verildiği de görülmektedir. Bu kararlarda hukuk mahkemesi kararında sözleşmenin feshinin geçersizliğine hükmedilmiş olmasına rağmen, yasaklama işleminin hukuka uygun olduğuna işaret edilmiş,³⁹ bazı kararlarda ise hukuk mahkemesinde destek olan davanın beklenilmesine gerek duyulmamıştır.⁴⁰ Bu örnekler göstermektedir ki hukuk mahkemelerinde görülen davanın sonucunda verilen karar idare mahkemelerince dikkate alınmakta, ancak söz konusu kararın aksi yönünde bir sonuca ulaşılabilmesi durumunda bu kararın tersi yönünde karar verilebilmektedir.

İdari yargı yerinde görülen bazı uyuşmazlıklarda ise hukuk mahkemelerince verilen kararlar idare mahkemeleri açısından doğrudan bağlayıcı niteliktedir. Örnek vermek gerekirse, idareye ait bir taşınmazın idarenin izni dışında işgal edildiğinden bahisle ecrimisil ve tahliye işlemlerine karşı açılan davalar bu niteliktedir. Zira kiracılık ilişkisinin devamına ilişkin hukuk mahkemesi kararlarının varlığı halinde ecrimisil veya tahliye işlemleri de hukuka aykırı hale gelmektedir.⁴¹ Bu uyuşmazlıklarda verilen hukuk mahkemesi kararları tıpkı kamulaştırma işlemlerinde olduğu gibi tespit kararı niteliğindedir. Ancak, kamulaştırma uyuşmazlıkları açısından hukuk mahkemesi kararı alınması 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun 10. ve 27. maddesi uyarınca zorunlu olduğundan, ecrimisil ve tahliye işlemleri açısından bu etkileşim kiracı sıfatıyla füzuli şağil sıfatının çatışmasından doğmaktadır.

Yine, bazı idari yaptırım kararlarına konu olan olaylarla ilgili idari yargı yerinde görülen davaları doğrudan etkileyecek nitelikte hukuk mahkemesinde görülen davalar bulunmaktadır. Örneğin sosyal güvenlik mevzuatı kapsamında ortaya çıkan bazı uyuşmazlıklar aynı zamanda iş mahkemelerinin denetiminden geçebilmektedir. Bu durumda da, iş mahkemelerince verilecek kararlar doğrudan idare mahkemesi açısından hükme esas teşkil edebilecek niteliktedir. Örneğin 5510 sayılı Kanun kapsamında verilen idari para cezalarının hukuki denetimi esnasında iş mahkemelerinde görülen tespit davalarındaki kararlar bu konuya örnek

³⁷ Danıştay 13.D., E:2022/3890, K:2023/5726, T: 13.12.2023; Benzer nitelikte kararlar için bkz.: Anılan Dairenin E:2022/4942, K:2023/3153; E:2021/3625, K:2023/2968; E:2022/127, K:2023/2269 sayılı kararları. (uyap.portal.gov.tr)

³⁸ Danıştay 13.D., E:2023/177, K:2023/2892, T:06.06.2023. (uyap.portal.gov.tr)

³⁹ Danıştay 13.D., E: 2021/303, K:2023/209, T: 18.01.2023; E:2022/746, K:2022/4182, T: 14.11.2022. (uyap.portal.gov.tr)

⁴⁰ Danıştay 13.D., E: 2021/303, K:2023/209, T:29.12.2022. (uyap.portal.gov.tr)

⁴¹ Danıştay 10.D., E:2016/13034, K:2017/2025,T:13.04.2017; Ankara BİM., 6. İDD., E:2018/2063, K: 2019/601, T: 20.03.2019; E:2019/1459, K:2020/318, T: 20.02.2020; E:2020/452, K: 2020/1203, T:26.11.2020. (uyap.portal.gov.tr)

gösterilebilir.⁴² Danıştay böyle uyuşmazlıklarda, yukarıdaki uygulamalarına benzer şekilde adli yargı yerindeki sürecin yargılamada dikkate alınmaması halinde, eksik inceleme yapıldığı gerekçesiyle bozma kararları vermektedir.⁴³

Konu bağlamında bahsedilmesi gereken bir diğer etkileşim alanı ise idare hukukunun temel konuları arasında yer alan idarenin sorumluluğu başlığı altında rastlanmaktadır. Esasında çalışmanın ortaya attığı temel fikri aydınlatmak adına bu bahis altında yer verilecek tespitler çalışmanın ilk başlığında değinilen adli ve idari yargıcın aynı konuya farklı perspektiften yaklaştığını da sergilemesi bakımından önemlidir. Bu kapsamda kişisel kusur, görev kusuru ve hizmet kusuru kavramları doğrultusunda temel birtakım bilgilerin verilmesiyle konu daha açıklayıcı olacaktır.

Kamu görevlilerinin kişisel kusuru genel olarak, kamu görevlilerinin görevleri ve kamu hizmetiyle bağlantılı olmayan ve salt kendi kusurlu tutum ve davranışları ile ortaya çıkan kusurları olarak tanımlanabilir.⁴⁴ Aslında bu durumda idareye izafe edilebilecek bir kusur bulunmadığından bu kapsamdaki sorumluluk, idare hukuku esaslarına göre değil haksız fiile yani özel hukuk esaslarına dayanmaktadır.⁴⁵ Hizmet kusuru ise, en geniş tanımıyla, kamusal faaliyetin yerine getirilmesi sırasında, organizasyonun gereği gibi olmaması sebebiyle hizmetin kötü işlemesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁶

Söz konusu kavramların tanımlanması bakımından Yargıtay ve Danıştay kararları kavramsal yaklaşım açısından benzerlik göstermektedir.⁴⁷

⁴² Hatay İM., E:2012/1003, K:2013/1518, T: 06.08.2013.; Hatay İş Mahkemesi, E:2012/184, K:2013/87, T: 06.03.2013; Yargıtay 10.H.D E:2014/18169, K:2014/19935, T: 17.10.2014. sayılı kararı arasında böyle bir ilişkide söz edilebilir. Başka bir örnekte; Zonguldak İM., E:2017/1303, K:2017/1979, T:04.10.2017 sayılı kararı ile Bartın 1. AHM., (İş Mahkemesi Sıfatıyla) E:2010/309, K:2019/522. T: 06.11.2019 sayılı kararı böyledir. Başka bir örnek ise, İstanbul 7. İM., E:2010/1287; K:2011/394, T: 09.03.2011 ile Bakırköy 11. İş Mahkemesi, E:2009/355, K:2011/11, T: 18.01.2011. (uyap.portal.gov.tr)

⁴³ Danıştay 10.D. E:2019/5229, K:2022/3499, T: 22.06.2022; Danıştay 15.D. E: 2011/13215, K:2016/1677, T: 14.03.2016. (uyap.portal.gov.tr)

⁴⁴ Metin Günday İdare Hukuku, 10. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2011, s.374; Sait Güran, "İdarenin ve Ajanının Sorumluluğunun Belirlenmesine İlişkin Düşünceler", Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu, İstanbul, 1982, s. 188.

⁴⁵ Günday, 2011, s. 374.

⁴⁶ Ali D. Ulusoy, Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s.581; Çağlayan, 2019, s.494-495; Gözübüyük/ Tan, 2001, s. 747.

⁴⁷ "Ayrıca, kamu görevlilerinin idari bir tasarruf yaparken, mevzuatın, üstlenilen ödevin ve yürütülen hizmetin kural, usul ve gereklerine aykırı olarak, kendilerine izafe edilebilecek boyutta ve biçimde, ancak yine de resmi yetki, görev ve olanaklarından yararlanarak, yaptıkları eylem ve işledikleri kusurları, idareden ayırlamamaları nedeniyle görevle ilgili olarak işlenen "görev kusuru" niteliğinde hizmet kusurunu oluşturmaktadır.

Belirtilen biçimde görev kusurunun varlığı halinde zarar gören kişiler, idarenin personeline karşı suç niteliğindeki eylemleri nedeniyle dava açabilecekleri gibi, onları çalıştıran idareye karşı da dava açmaları mümkün bulunmaktadır." Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 15/10/2015 tarih ve E:2014/1980, K: 2015/3532 sayılı kararı; "(...)memurlar

Ancak, bazı somut örneklere bakılacak olursa aktarılan yargı kararlarındaki tanımlara rağmen aynı konuda yargı yerlerinin farklı sonuca vardığı görülmektedir. Örneğin, aynı maddi olay kapsamında gerçekleşen eylemlerden posta dağıtıcısının mahalle muhtarına hakaret etmesini,⁴⁸ kamu görevlisinin vatandaşa hakaret etmesini,⁴⁹ okul müdürünün öğretmenin kişilik haklarına saldırı nitelikteki eylemlerini,⁵⁰ bir öğretmenin başka bir öğretmene hakaret etmesini,⁵¹ kişinin karakolda şiddete uğramasını,⁵² doktorun hastasına kötü muamelede bulunmasını,⁵³ amirin memuruna cinsel tacize varan eylemlerde bulunmasını,⁵⁴ amirin memuruna hakaret etmesini,⁵⁵ öğretim görevlisine karşı taciz nitelikli eylemlerin yanı sıra, angarya, ayrımcılık ve tahkir niteliği taşıyan eylemlerde bulunulmasını,⁵⁶ vatandaşa yazılan resmi bir yazıda ilgilinin kişilik haklarına saldırılmasını⁵⁷ hukuk mahkemeleri hizmet kusuru olarak tanımlamışken idare mahkemeleri kişisel kusur olarak tanımlamıştır.

Bu örneklere ilişkin her bir dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler kapsamında doğru veya yanlış bir sonuca varılabilmesi mümkün olduğundan, yargı yerlerince verilen kararların isabetli olup olmadığı

---

ve diğer kamu görevlilerinin veya bunların kullandıkları araç ve gereçlerin kusur, ihmal ve hatalarından dolayı kamu hizmetinin yerine getirildiği sırada kişilerin zarar görmesi halinde meydana gelecek kusur kamu kurumunun hizmet kusurunu oluşturur. Burada, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin hizmetten ayrılabilen kişisel kusurundan bahsetmek kesinlikle mümkün olmayıp, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bahsedilen kusuru hizmet kusurudur.” Yargıtay 10. H.D. E:2022/7828, K:2022/17053, T:29.12.2022.; *“Eylem ve kusurların hizmetten açıkça ve kolayca ayrılabilmesi, kötü niyetle üçüncü kişiye ya da kuruma zarar vermenin amaçlanması, kendisine ya da başkasına özel çıkar sağlanması, bağışlanmayacak ölçüde işlem ve eylemlerde ağır kusur bulunması, yetkinin bilerek ve isteyerek kötüye kullanılması, idarenin görev alanı dışına çıkılması hallerinde kamu görevlisinin kişisel kusurundan söz edilebilir.”* Yargıtay H.G.K., E:2002/4-993, K:2002/1052, T: 11.12.2002.

⁴⁸ Ankara Batı 2. AHM., E:2014/92, K:2014/153, 20.05.2014, Ankara 8. İdare Mahkemesi, E:2015/1586, T: 08.09.2015.

⁴⁹ İstanbul 24. AHM., E:2019/202, K:2020/404 T: 17.09.2020; İstanbul 12. İdare Mahkemesi, E:2021/698, T: 18.05.2021.

⁵⁰ Samsun 1. AHM., E:2016/526, K:2016/463, T:29.11.2016; Samsun BİM., E:2016/719, K:2016/1102, T: 28.04.2016.

⁵¹ Ayancık AHM., E:2015/3, K2015/9, T:07.01.2015; Samsun 1. İdare Mahkemesi, E:2015/394, T: 08.04.2015.

⁵² Ankara 21. AHM., E:2018/582, K:2018/693, T: 21.12.2018; Ankara 11. İdare Mahkemesi, E:2020/2019, K:2020/2001, T:17.11.2020.

⁵³ Erzurum 2. AHM., 2014/573, K:2014/963, T: 23.10.2014; Erzurum 2. İdare Mahkemesi, E:2016/652, T: 13.07.2016.

⁵⁴ Bursa 7. AHM., E:2016/309, K:2016/306, T: 14/06/2016; Bursa 1. İdare Mahkemesi, tarih E:2018/281, T:15.04.2019.

⁵⁵ Kırşehir 1. AHM., E:2014/198, K:2014/1157, T: 09.12.2014; Samsun 2. İdare Mahkemesi, E:2013/945, K:2013/1300, T: 08.11.2013.

⁵⁶ Malatya 5. AHM., E:2014/23, T: 05.05.2015.

⁵⁷ Gerze AHM., E:2015/69, K:2016/7, T: 11.01.2016; Samsun 1. İdare Mahkemesi, E:2016/478, K:2016/589, T: 12/04/2016.

konusunda doğrudan bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Ancak bu durum, aynı maddi olayda aynı dava dosyasını inceleyen farklı yargı yerlerince farklı sonuca varılabildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Bununla beraber, bu konuda uygulamada sorunlu görülen örneklerden çalışmanın ilerleyen kısımlarında bahsedileceği için kalan tartışmalara bu başlık altında yer verilmeyecektir. Hukuk ilke ve kavramları bağlamında yaşanan etkileşim ise alt başlıkta yapılacak açıklamalardan da görüleceği üzere bu alanda ayrı bir öneme sahip etkileşim alanıdır.

B. HUKUK İLKE ve KAVRAMLARI BAĞLAMINDA ORTAYA ÇIKAN ETKİLEŞİM

Hukuk ilke ve kavramları bağlamında farklı yargı yerlerinde verilen kararların etkileşimine dair açıklamalara başlamadan önce, idari yargının içtihadı karakterinden kısaca bahsetmek gerekir.⁵⁸ İdare Hukuku, gelişmekte olan bir hukuk dalı olduğundan, hukuk devletindeki gelişmelere bağlı olarak içtihatlarla gelişim göstermektedir.⁵⁹ İdarenin etkinlikleri tek bir metinde toplanamadığından ve idari yargıcın önündeki uyumsuzluğa ilişkin ayrıntılar, mevzuatta düzenlenmediğinden, idari yargıç, İdare Hukukunun temel ilkelerinden hareketle içtihatlarını oluşturmaktadır. Bu anlamda idari yargıcın, adli yargıca nazaran daha geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu ileri sürülebilir.⁶⁰

İdarenin sorumluluğu konusu, idare hukukunun içtihadı karakterini gösteren güzel bir örnektir. İdarenin sorumluluğuna ilişkin Anayasa'nın 125. maddesi dışında, idarenin sorumluluk ilke, kapsam ve sınırlarını belirleyen başka bir pozitif düzenleme bulunmadığı için, idarenin sorumluluğu Danıştay içtihatları ile belirlenmiş durumdadır.⁶¹

İdare hukukunun içerisinde kalan bir meselenin çözümü için idare hukuku kuralları yetersiz kalırsa meselenin çözümünü özel hukuk hükümlerinde aramaya imkân olmadığı ve bu durumda hukukun temel kaidelerine dayanılarak meselenin çözümünün içtihatlarla halledilmesi gerektiği savunulmaktadır.⁶² Buna karşın idari yargıcın kendi sorumluluk ilkelerini belirlemekte serbest olduğu, bu nedenle idari yargıcın, idari yargının görevine giren bir sorumluluk davasını sonuçlandırmak için idari yargı içtihatlarının belirlediği özel kuralları uygulayabileceği gibi Medeni Kanun ve diğer özel hukuk kurallarını da atıf yoluyla uygulayabileceği veya haksız fiil yahut sözleşmeden doğan sorumluluk konularında açıkça Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu maddelerine göndermede bulunabileceği de ileri sürülebilir. Nitekim idari yargıcın kendi sorumluluk ilkelerini belirlemekte

---

⁵⁸ Bu konuda detaylı açıklamalar için bkz: Halim Alperen Çıtak, İdare Hukukunun İçtihadı Karakteri, Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2019.

⁵⁹ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, 2019, s.18.

⁶⁰ Atay, 2009, s.39.

⁶¹ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, 2019, s.18.

⁶² Onar, 1966, s. 112; Detaylı bazı açıklamalar için ayrıca bkz. Çıtak, 2019, s. 67-70.

serbest olduğu ifade edilmektedir.⁶³ Bu doğrultuda, zaman zaman tam yargı davalarında Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'na yapılmış atıflarla karşılaşmaktadır.

İdari yargı kararlarında, Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'na yapılan atıflar genellikle hukukun genel ilkelerine ilişkin olmakla beraber, bazı konularda Borçlar Kanunu'nun 55. maddesinin 2. fıkrasındaki hükümden de kaynaklanmaktadır. Borçlar Kanunu'nun 55. maddesinin 1. fıkrasında destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararların hesaplanmasına ilişkin genel bir düzenlemeye yer verilmiş,⁶⁴ anılan Kanunun 2. fıkrasında ise bu Kanun hükümlerinin, her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı *vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlar*la ilişkin istem ve davalarda da uygulanacağı belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesinin bir kararında bu kuralın idari yargı yerlerince yalnızca kapsama giren zararların hesaplanması açısından bağlayıcılığı bulunduğu ifade edilmiştir.⁶⁵ Ancak 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda böyle bir düzenleme bulunmamasına rağmen bu kanun döneminde de 818 sayılı Kanun'a atıf yapıldığına rastlanılmaktadır.⁶⁶

Bazı durumlarda ise anılan kanunlara atıf yapılmaya bile söz konusu kanunlardaki ilkelerin idari yargı yerlerince benimsenerek idare hukuku açısından içtihat haline getirilebildiği de gözlemlenmektedir. Bu yönüyle idarenin sorumluluğunda idari sorumluluğun şartları ile özel hukuk sorumluluğun şartları zarar ve illiyet bağı unsurları yönünden ortak niteliktedir.

Bu açıklamalar kapsamında bazı tespitlerden bahsedilebilir. Danıştay kararları dikkate alındığında idarenin kusura dayalı sorumluluğunun, özel hukuk sorumluluğundan farklı bir sorumluluk türü olduğunda şüphe bulunmamaktadır. Buna rağmen, birçok Danıştay kararında Borçlar

⁶³ Chapus, 1957, s. 35.

⁶⁴ “Destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararlar, bu Kanun hükümlerine ve sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanır. Kısmen veya tamamen rücu edilemeyen sosyal güvenlik ödemeleri ile ifa amacını taşımayan ödemeler, bu tür zararların belirlenmesinde gözetilemez; zarar veya tazminattan indirilemez. Hesaplanan tazminat, miktar esas alınarak hakkaniyet düşüncesi ile artırılmaz veya azaltılamaz.”

⁶⁵ “İtiraz konusu kural, Kanun'un ölüm ve bedensel zararlarla ilişkin tazminatın nasıl hesaplanacağını düzenleyen 55. maddesinde yer almaktadır. Kuralla, ölüme ve vücut sakatlığına bağlı zararların belirlenmesinde yargı kolları arasında ortaya çıkan farklı uygulamaların önüne geçilmesinin amaçlandığı dikkate alındığında, Borçlar Kanunu'na yapılan atfın sadece zarar miktarının belirlenmesine ilişkin hükümlerle sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kuralın, idarenin sorumluluk esasları yönünden de Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanmasını zorunlu kılması söz konusu değildir. Buna göre, idari eylem ve işlemlerden kaynaklanan ölüme ve vücut sakatlığına bağlı zararlardan dolayı idarenin sorumluluğu, itiraz konusu kuralın yürürlüğe girmesinden önce olduğu gibi yargı içtihatlarıyla oluşturulan kusur ve kusursuz sorumluluk ilkelerine göre belirlenecek, uğranılan zararın miktarı ise itiraz konusu kural uyarınca Borçlar Kanunu hükümlerine göre hesaplanacaktır” Anayasa Mahkemesi, T:04/03/2015 tarih ve RG:29285 E:2014/94, K:2014/160, T:22.10.2014. (uyap.portal.gov.tr)

⁶⁶ İstanbul 2. İM., E:2009/1930; K:2010/1429, T: 07.09.2010. (uyap.portal.gov.tr)

Kanunu'nun 49. maddesindeki, “Kusurlu ve hukuka aykırı bir fille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür” hükmü idarenin kusura dayalı sorumluluğunda doğrudan uygulanabilir bir norm olarak kabul edilmiş ve anılan kanun hükmüne atıf yapılmaktan çekinilmemiştir.⁶⁷ Bir Yargıtay kararında ise idarenin kusura dayalı sorumluluğunun özü itibarıyla haksız fiil sorumluluğu olduğundan bahsedilmiştir.⁶⁸ Yine başka bir Danıştay uygulamasında, dayanağını Medeni Kanun'un 369/1. maddesinden alan, aile başkanının sorumluluğu esasları doğrultusunda, müterafik kusur bulunduğu gerekçesiyle özel hukuk ilkelerinden yararlanılmıştır.⁶⁹ Başka bir örnekte Danıştay, eskisini kullanabilmekteyken yeni yapılan çevre yolunu kullanamaması nedeniyle zarara uğrayanın açtığı davada fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi kapsamında örtülü bir şekilde dayanağını Medeni Hukuktan alan komşuluk haklarına dayalı olarak idarenin sorumluluğuna gidilebileceğini belirtmiştir.⁷⁰

İliyet bağı açısından da Danıştay, Borçlar Kanunu'nun 52. maddesi ile Medeni Kanun'un 2. maddelerine atıfta bulunarak zarar görenin kusuruna ilişkin birtakım ilkelere değinmiştir.⁷¹ Söz konusu karardaki ifadelerin ise Yargıtay'ın daha eski tarihli bir kararından aynen alındığını belirtmek gerekir.⁷² Ancak bu konuda yargı yerlerinin birbiriyle örtüşmeyen bir uygulaması da göze çarpmaktadır. Yargıtay uygulamalarında kusursuz sorumlulukta beklenmeyen hal genel olarak sorumluluğu azaltan bir neden olarak ele alınırken⁷³ Danıştay kararları incelendiğinde ise, gerek eski tarihli kararlarda gerekse güncel kararlarda beklenmeyen hâl durumunun illiyet bağı kestigi ve idarenin kusursuz sorumluluğunu kaldırdığı ifade edilmektedir.⁷⁴ Öte yandan, idare mahkemesi ve hukuk mahkemeleri kararlarında zarar unsuru yönünden de belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Örnek vermek gerekirse maddi zarar kapsamı içinde yer alan mahrum kalan kâr zararı yönünden Danıştay “elde edilmesi kesin olan

⁶⁷ Danıştay 10.D., E:2017/2990, K:2022/4608; E:2017/969, K:2022/3537; E:2021/6606, K:2022/1627, Danıştay 13.D., E:2021/3727, K:2022/3727, Danıştay İDDK E:2020/1661, K:2021/394. (uyap.portal.gov.tr)

⁶⁸ Yargıtay 11. H.D. E:2003/8842, K:2003/8315, T: 25.09.2003. (uyap.portal.gov.tr)

⁶⁹ Danıştay 10.D. E:2013/3299, K:2016/1403, T: 15.03.2016. (uyap.portal.gov.tr)

⁷⁰ Danıştay 10.D., E:2019/180, K:2022/2143, T: 18.04.2022. (uyap.portal.gov.tr)

⁷¹ Danıştay 10.D., E:2021/6103, K:2022/774, T: 16.02.2022. (uyap.portal.gov.tr)

⁷² Yargıtay HGK., E:2017/3-1048, K:2020/381, T: 10.06.2020. (uyap.portal.gov.tr)

⁷³ Yargıtay 17. HD., E:2016/13023, K:2017/8744, T: 09.10.2017.; Bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında bu duruma, “Kaçınılmazlık beklenmeyen hal olarak nitelendirilir. Kaçınılmazlığın bir başka adı da aksi tesadüftür. Kaçınılmazlık öngörülebilir fakat engellenemeyen hadiseleri ifade eder. Bazen her türlü önlemin alınması durumunda dahi iş kazası ya da meslek hastalığı meydana gelebilir. Kaçınılmazlık durumunda zararın tümüne işçinin katlanması hakkaniyete uygun düşmez Yargıtay uygulamalarında kaçınılmazlık durumunda sorumluluğun paylaşılması kural olarak %60 işveren, %40 kazalı kusuru olarak sorumluluğun paylaşılması şeklindedir.” açıklamalarıyla işaret etmiştir. Bkz: Yargıtay HGK., E: 2015/21-1324, K: 2018/216, 14.02.2018. (uyap.portal.gov.tr)

⁷⁴ Danıştay 10.D., E:1998/4781, K:2001/302, T: 05.02.2001; E:2018/4026, K:2022/300; E:2017/1900, K:2021/5933; E:2016/3471, K:2021/5818. (uyap.portal.gov.tr)

gelirden yoksun kalma” yönünde daha keskin bir ifade kullanırken⁷⁵ Yargıtay “hukuka aykırı eylem malvarlığının aktifini azaltmak veya pasifini çoğaltmak yahut aktifin çoğalmasına veya pasifin azalmasına engel olmak”⁷⁶ şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Bu durum dikkate alındığında, Danıştayın bu zararlar kategorik bir yaklaşım belirlediği söylenebilir.⁷⁷ Yargıtay ise bu konuda kesinti yöntemini uygulayarak daha adil bir yöntemi benimsemiştir.⁷⁸

Yine, ölüme bağlı zararlar açısından Yargıtay, *TRH2010* tablosunun yayımlandığı tarihten sonra ortaya çıkan zararlar hakkında uygulanacağını belirtirken⁷⁹ Danıştay görülmekte olan tüm uyuşmazlıklarda bu tablonun uygulanacağına hükmetmektedir.⁸⁰ Bu örnekler ise aynı doğrultuda uygulanması gereken esaslar bağlamında dikkat çekicidir.

Tazminatın asıl amacı ilgilinin zararını tam olarak gidermek olduğuna göre, davanın görüldüğü yargı kolunun farklı olmasının zararın giderilmesinde farklılığa sebebiyet vermemesi gerekir. Tazminat isteminin dayandığı esaslar gereğince belirlenecek yargı kolunda, tazminat isteminin kabulü veya reddi şeklinde farklı kararların çıkması elbette muhtemeldir. Ancak her iki yargı yerince de verilen bir kabul kararında hesaplanacak tazminat miktarının farklı olmaması beklenir.

III. HUKUK ve İDARE MAHKEMESİ KARARLARININ YARGI MERCİLERİ AÇISINDAN BAĞLAYICILIĞI

Buraya kadar olan açıklamalarla farklı yargı yerince verilen kararların etkileşimi ve uyuşmazlıkların kesişimine dair birtakım tespitler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Konu ve sebep bağlamında ortaya çıkan etkileşime dair aktarılan yargı kararlarında, idari yargı yerlerince adli yargıda görülen uyuşmazlıkların dikkate alındığı, ilke ve kavram bağlamında ise örtüşen ve benzeşen uygulamalar doğrultusunda idari yargı yerinin özel hukuka ilişkin ilkeleri uygulamaya nasıl konu ettiği ilişkin örneklerden bahsedilmiştir.

⁷⁵ Danıştay 10.D., E:2021/6621, K:2022/3428, T: 22.06.2022. (uyap.portal.gov.tr)

⁷⁶ Yargıtay 21. HD., E:2018/1636, K:2019/3757, T: 14.05.2019. (uyap.portal.gov.tr)

⁷⁷ Örneğin, Danıştay re’sen emekliliğe sevk edilen kamu görevlisinin bu kararın iptal edilmesi istemiyle açtığı dava neticesinde verilen iptal kararı üzerine görevine dönmesi üzerine, emeklilikte geçen sürelerde mahrum kaldığı maaş ve diğer ödemeler mahrum kalınan kar olarak kabul edilmiştir. Bkz: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun E. 1999/996, K. 2000/1038 sayılı ve 27.10.2000 tarihli kararı; Ancak Danıştay, ticari faaliyet kapsamında elde edilmesi umulan kararlar yönünden bu kararları kategorize etmektedir. Danıştay 13.D., E:2016/413, K:2022/3899, T: 27.10.2021; Kaçmaz D. B. No: 2019/39236, 11.1.2023)

⁷⁸ Yargıtay 15. HD., 2014/3199, K:2015/1875, T: 08.04.2015. (uyap.portal.gov.tr)

⁷⁹ Yargıtay 4. HD., E:2022/8698, K:2022/15025, 31.10.2022; Yargıtay 3. HD., E:2021/4346, K:2021/7777, T:01.07.2021; Yargıtay 10. Hukuk Dairesi ise Danıştay uygulamasındaki yöntemi benimsemiştir. Bkz: tarihli E: 2020/11295, K:2021/6494, T: 18.05.2021.. (uyap.portal.gov.tr)

⁸⁰ Danıştay 10.D. E:2019/1178, K:2021/6289, T:15.12.2021. (uyap.portal.gov.tr)

Bu noktada, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun bir kararındaki ifadeleri aktarmakla konuya devam etmek faydalı olacaktır. Kurul kararındaki şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Danıştay bir yüksek idare mahkemesidir. İdare hukuku esaslarını uygular. Adliye mahkemeleri ise olayları özel hukuk hükümlerine göre çözümler. Nitekim İçtihadı birleştirme konusu olayda, mahkemeler olayın özelliği itibariyle idare hukuku esaslarından yararlanmakla beraber, uyumsuzlukların çözümünde özel hukuk hükümlerini esas almak durumundadırlar. Bu nedenle ve esasen her birinin kanunla belli edilen görev alanları ayrı bulunduğundan, idare mahkemelerinin verdikleri kararların adliye mahkemelerini, adliye mahkemelerinin verdikleri kararların da idare mahkemelerini etkileyici bir niteliği yoktur.”⁸¹

Bu ifadeleriyle Yargıtay, her iki yargı yerinin verdiği kararların esas olarak birbirlerini etkilemeyeceğini belirtmektedir. Aynı şekilde, idari yargı yerlerinin de adli yargıda aynı konu veya sebebe ilişkin davalardaki tespitleri bir kenara bırakarak işin esası hakkında kendi tespitleri doğrultusunda karar verilebildiğine ilişkin örnekler aktarılmıştır. Ancak görüldüğü üzere, kamu personeline yapılan yersiz ödemelerden, idarenin özel hukuk sözleşmeleri ile bu sözleşmeler dolayısıyla tesis edilen idari işlemlerden, ecrimisil ve tahliye işlemlerinden, sosyal güvenlik mevzuatı kapsamındaki bazı idari yaptırım kararlarından ve kamu görevlisine karşı kusuru nedeniyle açılan rücu davalarından kaynaklanan bazı uyumsuzluklarda verilecek kararlar, diğer yargı yerinde görülen davaları doğrudan etkileyici niteliktedir. Dolayısıyla bu konularda verilecek kararlar arasında çelişki olmaması maddi hukukun tanıdığı hak ve yükümlülüklerin korunması ve hukuki güvenlik ilkesi açısından büyük önemi haizdir.

Öte yandan tam yargı davası, esasında idare tarafından sebebiyet verilen bir hak ihlali neticesinde kişiler tarafından idare aleyhine açılan tazminat davası niteliğinde olduğundan, kendine has özellik arz eden birtakım esaslar haricinde özel hukukta yer alan haksız fiilden kaynaklı tazminat davalarına benzemektedir. Nitekim 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun 72. maddesinin gerekçesinde, tam yargı davaları ile özel hukuktaki tazminat davalarının benzerliğine dikkat çekilmiştir.⁸² Bu nedenle, tazminat isteminin dayandığı esaslar gereğince belirlenecek yargı kolunda, tazminat isteminin kabulü veya reddi şeklinde farklı kararların çıkması elbette muhtemeldir. Ancak her iki yargı yerince de verilen bir kabul kararında hesaplanacak tazminat miktarının farklı olmaması gerekir. Ancak bir önceki başlıkta gösterilen bazı örneklerde olduğu gibi illiyet bağının tespitinde veya zararın hesaplanmasında dahi davanın görüldüğü yargı yerine bağlı olarak çeşitli

⁸¹ Yargıtay İBBGK., E:1978/7, K:1979/2, T: 29.10.1979. (uyap.portal.gov.tr)

⁸² Madde gerekçesinde, “Yürürlükteki hükümler gereğince zararı mucibolan bir eylemin öğrenildiği tarihten itibaren 90 gün içinde tazminat davası açılması icabı ile eylemin kabul eylemler, hususi hukukun haksız fiillerine benzemektedir. Bu itibarla, bu fiillerde uygulanan zamanaşımına kıyasen ferdin idari eylemi öğrendiği tarihten itibaren bir sene içinde ilk önce idareye başvurarak hakkını yerine getirmesini istemesi ve bu talebi kısmen veya tamamen reddedildiği takdirde doksan gün içinde tazminat davası açması lazım geldiği 72'nci maddede açıklanmıştır.” ifadelerine yer verilerek idari eylemlerden kaynaklanan tam yargı davalarının özel hukuktaki haksız fiillerden kaynaklı tazminat davalarına benzediğine işaret edilmiştir. (tbmm.gov.tr)

farklı yorumlar bulunmaktadır. Böyle bir sonuç ise adil bir yargı düzeninin tesisi açısından sorun niteliğindedir. Zira uyuşmazlık aynı nitelikte ise davanın çözümlendiği yargı yerinin farklı olması nedeniyle aynı uyuşmazlıklar hakkında farklı sonuçlara ulaşılmaması beklenir.

Farklı yargı yerlerinde konu ve sebep bağlamında ortaya çıkan etkileşim kapsamında meydana gelebilecek birtakım problemlerin çözümü hüküm uyuşmazlığı kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesince halledilmektedir. Ancak hüküm uyuşmazlığına başvurulabilmesinin şartları değerlendirildiğinde bu çalışma kapsamında gösterilen örnekler açısından tam manasıyla bir çözüm sağladığından da bahsetmek zordur. Bu yönüyle hüküm uyuşmazlığına ilişkin bazı açıklamalar yapmakta fayda vardır.

IV. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI MÜESSESİNİN UYGULANDIĞI DURUMLAR

Görevli bir mahkemenin yanında görevsiz bir mahkemede uyuşmazlığın çözümlenmesi veya kesin hükmün varlığının tespit edilememesi halinde aynı uyuşmazlığa ilişkin aynı yargı yerinde birbirinden farklı kararlar ortaya çıkabilir.⁸³ Her iki kararın birbirine karşı bir üstünlüğü olmaması sebebiyle kararın icrasında yaşanacak sorunların ve hakkın kime ait olduğu hususunda yaşanacak tereddütlerin giderilmesi adına yargılamanın yenilenmesi müessesesi *aynı yargı yerindeki kararlar* açısından önemli bir yere sahiptir.⁸⁴ Anayasa'nın 158. maddesi ve Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun uyarınca farklı yargı kollarında ortaya çıkan hüküm uyuşmazlıklarının çözümü Uyuşmazlık Mahkemesinin görevindedir. Bu yönüyle Uyuşmazlık Mahkemesi, hak arama hürriyeti ve hukuk devleti ilkelerine hizmet etmektedir.⁸⁵

Anılan Kanun'un 24. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesine hüküm uyuşmazlığının giderilmesi adına başvurulabilmesi için, aynı konu ve sebebe ilişkin esas yönünden verilen kararlarda taraflardan en az birinin aynı olması, kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması ve adli ve idari yargı yerlerince verilmiş kararların kesin nitelikli olması şarttır.

Bu doğrultuda, Uyuşmazlık Mahkemesince verilen hüküm uyuşmazlıklarındaki kararlar incelendiğinde, çalışmada da örneklendirilen yersiz ödemelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar açısından Kanunun 24. maddesindeki şartların oluştuğu belirtilerek hüküm uyuşmazlıklarının giderilmesine karar verildiği görülmekte ve bu konularda farklı yargı yerinde verilen kararlar nedeniyle ortaya çıkan çelişkilerin giderildiği kolaylıkla söylenebilmektedir.⁸⁶

⁸³ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, C.1, İstanbul, 2001, s.768.

⁸⁴ Mert Namlı, Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku Yargılamanın Yenilenmesi, İstanbul 2014, s.225

⁸⁵ Onar, 1966, s.1859.

⁸⁶ Örneğin; Yersiz olarak ödenen "*denetim tazminatının*" geri istenilmesine ilişkin idari işlemin hukuka uygun olmadığı saptanması karşısında yersiz ödemenin geri alınması için idarece açılan alacak davası sonunda, davanın kabulüne ilişkin Adli

Ancak, hizmet kusuruna ilişkin örnekler incelendiğinde durumun bu kadar net olmadığı görülmektedir. Örneğin; İçişleri Bakanlığına ait bir panzerin köprüden düşmesi sonucu araçta bulunan iki polis memurunun hayatını kaybettiği, birinin ise yaralandığı olayda İçişleri Bakanlığınca 2330 sayılı Kanun uyarınca ilgililere yapılan nakdi tazminat ödenmesinden sonra, bilirkişilerce olayda kusuru bulunduğu tespit edilen Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığına karşı adli yargı yerinde rücuen alacak davası açılmış, adli yargı kararıyla bilirkişi raporundaki tespitlere dayanılarak davalı belediyenin olayda kusuru bulunduğu gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir.⁸⁷ Bu olayda, ayrıca İçişleri Bakanlığı tarafından, meydana gelen trafik kazasında panzerde oluşan hasar bedelinin tazmini istemiyle idari yargı yerinde de bir dava açılmıştır. Açılan dava sonucunda, Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığına atfedilecek bir kusurun bulunmadığı nedeniyle davanın reddine karar verilmiş ve karar Danıştay tarafından onanarak kesinleşmiştir.⁸⁸ Uyuşmazlık Mahkemesi bu olaya ilişkin yapılan hüküm uyuşmazlığı başvurusunu, her iki yargı kolunda açılan tazminat davalarının, davalı Belediyenin kusurlu bulunduğu sebebine dayanmakta ise de davanın konularının birinin kazada ölen polis memurlarına ödenen nakdi tazminat miktarının rücuen tazmini istemine; diğerinin panzerde oluşan hasar miktarının tazmini istemine dayandığını belirtmiştir. Bu nedenle, konuları farklı olan iki davada verilen kararlar arasında çelişki olduğundan bahisle hakkın yerine getirilmesinin olanaksızlığından da söz edilemeyeceği gerekçesiyle başvuruyu reddetmiştir.⁸⁹ Böylece hukuk âleminde aynı olayda davalı Belediyenin hem kusurlu olduğu hem de kusursuz olduğu yönünde birbiriyle çelişen iki farklı yargı kararının varlığı mümkün olmuştur. Bu olayda davanın konusu, olay neticesinde meydana gelen zarar olarak değil, hayatını kaybeden polis memurlarının yakınlarının uğradığı zarar ve panzerin kullanılamaz olması nedeniyle ortaya çıkan maddi zarar olarak iki farklı biçimde ele alınmıştır.

Yine başka bir örnekte, hastanın tedavisine yönelik cerrahi operasyon sırasında hastanın haberi olmaksızın rahim ve yumurtalığının alınması ve bu nedenle doğum yapma şansını kaybetmesi neticesinde açılan tam yargı davasında, davacıya uygulanan sağlık hizmetinde herhangi bir kusur olmadığı, ancak operasyon öncesinde ve esnasında rahmin tubbi olarak tamamen alınmasını zorunlu kılacak herhangi bir olumsuz durumun

---

Yargı merciince verilen kararın kaldırılmasına ilişkin karar. Uyuşmazlık Mahkemesi, HB., E:2021/224, K:2022/43, T: 31.01.2022; Benzer nitelikteki kararlar için bkz.: Uyuşmazlık Mahkemesi, HB., E:2020/504, K:2021/389; E:2018/620, K:2019/578.; E:2018/248, K:2019/576; E:2020/68, K:2020/609; E:2018/272, K:2019/760. (uyuşmazlik.gov.tr.)

⁸⁷ Mersin 1. AHM., E:2003/10, K:2006/4, T: 21.06.2006; Mersin 1. AHM., (Hakem Sıfatıyla) E:2003/10, K:2006/4, T: 16.01.2007 tarih ve sayılı ek kararı ile davalının itirazı reddedilerek, karar kesinleşmiştir. (uyap.portal.gov.tr)

⁸⁸ Mersin 1. İM., E:2008/636, K:2009/713, T.30.06.2009. Danıştay 8.D., E:2009/9531, K:2010/4877, T:29.09.2010 tarih ve sayılı kararıyla onanarak kesinleşmiştir. (uyap.portal.gov.tr)

⁸⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi, H.B., E:2011/202, K:2012/97, T: 21.05.2012. (uyuşmazlik.gov.tr.)

mevcut olduğundan endişe edilmesi halinde patoloji numunesi alınarak patolojik tetkikten sonra alınacak sonuca göre hareket edilmesi gerekirken söz konusu uzuvların doğrudan alınması sonucunda davalı idarenin ağır hizmet kusurunun mevcut olduğu sonucuna varılarak tazminat isteminin kabulüne karar verilmiştir.⁹⁰ Aslında burada karara dayanak teşkil eden bilirkişi raporundaki ifadeler değerlendirildiğinde operasyonu gerçekleştiren doktorun kusurlu eylemlerinin rapora konu edilerek ağır hizmet kusuru bulunduğu ulaşıldığı görülmektedir. Ödenen tazminat üzerine ameliyatı gerçekleştiren doktora karşı rücu davası açılmış, Asliye Hukuk Mahkemesince yapılan operasyonda davalının tıbbi ihmali ve kusuru bulunmadığı, hastanın yapılacak müdahale konusunda bilgilendirildiğinin anlaşıldığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.⁹¹ Uyuşmazlık Mahkemesi ise hüküm uyuşmazlığı istemini konu ve dava sebebinin aynı olması koşulunun oluşmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.⁹² Aslında hizmet kusuru ve kişisel kusur bağlamındaki örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte⁹³ burada maddi anlamdaki çelişkilerin hüküm uyuşmazlığı müessesisiyle tam manasıyla giderilemediğini ifade etmek açısından bu örnekler yeterli olacaktır.

Son olarak başka bir örnek daha verilecek olursa, yapılan denetim sırasında, alkollü olarak araç kullandığı, kazayı yetkili memurlara bildirmedeği ve kaza yerinden ayrıldığı tespit edildiğinden bahisle adına idari para cezası uygulanarak ehliyeti alıkonulan davacı tarafından Sulh Ceza Hâkimliği nezdinde idari para cezasına karşı itiraz edilmiş, İdare Mahkemesinde ise ehliyetinin alıkonulmasına ilişkin kararın iptali istemiyle dava açılmıştır. Söz konusu olayda adli yargı yerinde itirazın reddine karar verilmişken idari yargıda dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. Hüküm uyuşmazlığı istemi ise konu ve dava sebebinin aynı olması ile hakkın yerine getirilmesinin imkânsız bulunması koşullarını taşımadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.⁹⁴

Örneklerden de anlaşılacağı üzere bazı durumlarda maddi anlamdaki çelişkilerin ortadan kaldırılamamasının sebebinin Kanunun 24. maddesinde belirtilen davanın hem konusunun hem de sebebinin aynı olması şartlarının bir arada aranmasından kaynaklandığı sonucuna varılabilir. Öte yandan, hukuk ilke ve kavramları bağlamında ortaya çıkan etkileşim başlığı altında örneklerine yer verilen çelişkili uygulamaların ise ülkemiz hukuk düzeninde bir çözümü bulunmamaktadır. Bu nedenle hüküm uyuşmazlığı müessesesinin farklı yargı yerlerindeki çelişkili kararları ortadan kaldırmak adına oldukça önemli olmasına rağmen tam anlamıyla arzu edilen etkiye sahip olmadığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda, bir alt başlıkta,

⁹⁰ Zonguldak İM., E:2002/400, K:2002/1437, T: 12.12.2002. (uyap.portal.gov.tr)

⁹¹ Safranbolu AHM., E:2005/45, K:2007/72, T: 07.03.2007. (uyap.portal.gov.tr)

⁹² Uyuşmazlık Mahkemesi, H.B., E:2009/95, K:2010/43, T: 01.03.2010. (uyuşmazlık.gov.tr.)

⁹³ Başka bir örnek için bkz: Uyuşmazlık Mahkemesi, HB., E:2018/113, K: 2018/742, T: 26.11.2018. (uyuşmazlık.gov.tr.)

⁹⁴ Uyuşmazlık Mahkemesi H.B., E:2019/62, K: 2019/366, T: 20.05.2019. (uyuşmazlık.gov.tr.)

çalışma kapsamında tespit edilen bazı durumlar ve sorunlar hakkında değerlendirme yapılarak bazı çözüm önerileri sunulacaktır.

V. DEĞERLENDİRME ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Örnek durumlar üzerinden gösterilen etkileşim alanları, görüldüğü üzere, adli ve idari yargının görev alanının gri bölgesi olarak tabir edilebilecek kısmında, yani birbirine yakın nitelikteki uyumsuzlukların doğduğu konularda daha belirgindir. Zira kamu personelinin özlük hakları, bağımsız idari otoritelerin görevli olduğu sektörlerle ilişkin aldığı kararlar, kamu kanunu⁹⁵ olarak nitelendirilen kanunlar kapsamındaki işlemler, idarenin düzenleyici işlemleri gibi idari yargının özel hukuk ilke ve kavramlarından arı olduğu konularda etkileşimin ortaya çıkması düşük bir ihtimaldir. Ancak bahsi geçen alanlarda, bazı kanuni veya içtihadi sebeplerle adli yargı yerince verilen kararlar doğrudan idari yargı yerinde görülen uyumsuzluğu etkileyebilecek niteliktedir.

Bununla birlikte, etkileşimin gözlemlendiği bazı alanlarda, özel hukuk ilke ve kavramlarının yargılamaya konu edilmesi veya uyumsuzluğu etkileyecek bazı konuların adli yargı uygulamalarına sıklıkla konu olması nedeniyle, idari yargı içtihadi karakterini öne çıkararak adli yargının uzmanlık alanından faydalanmaktadır. Ancak çalışmada örnekler üzerinden gösterildiği üzere, idari rejim gereği birbirinden kökten ayrılmış bu yargı yerlerince uygulama birliğinin sağlanması ve birbiriyle çelişmeyen kararlar verilmesi ise her zaman mümkün olamamıştır. Gerek konu ve sebep bağlamında, gerekse hukuk ilke ve kavramlarının uygulamaya konu edilmesinde, yargı yerleri zaman zaman belli bir uyumu yakalamakta ise de çelişkilere sebebiyet vermektedir. Bu çelişkinin nedeni bazen idari yargının özel hukuk ilke ve kavramlarına yeteri kadar hakim olamayışından kaynaklanmışken, bazen de adli yargının idare hukukuna dair meselelerine uzak olması nedeniyle meydana gelmiştir.

Kararlarda ortaya çıkan çelişkinin, aynı konu ve sebebe ilişkin olması durumunda, hüküm uyumsuzluğuna başvuru yöntemiyle bu sorunun ortadan kaldırılması mümkündür. Ancak bazı örneklerde görüldüğü üzere, Kanunda şartların kümülatif aranması nedeniyle maddi anlamdaki çelişkiler her zaman bu yöntemle giderilememektedir. Bu yönüyle, hüküm uyumsuzluğuna başvuru şartlarının düzenlendiği Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'un 24. maddesinde yapılabilecek birtakım değişikliklerle konu veya sebep şeklinde belirtilen şartların kümülatif aranmaması düzenlenerek bu anlamda bir çelişkinin varlığı halinde bu çelişkinin giderilmesi adına olumlu adımlar atılması mümkündür. Öte yandan, Almanya uygulamasında görüldüğü üzere, Uyuşmazlık Mahkemesi bünyesinde kurulan ve bütün yüksek mahkemelerden gelen üyelerden oluşan *Müşterek Kurul* ile yüksek mahkemeler arasındaki içtihat farklılıklarının giderilmesi ve ülke çapında içtihat birliğinin sağlanması

⁹⁵ “Yalnızca idareye mahsus kanunlar” Bkz: Tahsin Bekir Balta, İdare Hukukuna Giriş, Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1970, s.96.

mümkün olmuştur.⁹⁶ Ülkemizde de yüksek mahkemeler arasındaki içtihat farklılıklarının giderilmesi adına yapılabilecek bir Anayasa değişikliği ile benzer bir yöntemin belirlenmesi konusu tartışmaya açılmalıdır.

Bununla birlikte, farklı yargı yerinde görülen ve konu veya sebep bağlamında uyumsuzluğu etkileyici nitelikte olan yargı kararlarının bakılan davada değerlendirilmemesinin bir bozma nedeni olarak içtihatlarda yer aldığı görüldüğünden bu konuda yasal bir düzenleme yapılması bu içtihatların daha etkin uygulanmasına hizmet edecektir. Dolayısıyla İYUK'un 49 ve HMK'nın 371. maddelerinde, aralarında maddi veya hukuki yönden bağlılık bulunan ya da konu veya sebebi aynı olan davalarda verilen kesin nitelikli yargı kararlarının dikkate alınmamasının bir bozma nedeni olarak belirtilmesi uygulama birliğini sağlamak açısından olumlu olacaktır. Böylelikle farklı yargı yerindeki ilgili kararın neden karara esas alınmadığı daha net ifadelerle ortaya konulacak, böylelikle tarafların verilen karara ikna olması adına fayda sağlanacaktır. Böylece ülke çapında bir içtihat birliği sağlanarak gerekçeli karar hakkı, hak arama hürriyeti ve hukuk devleti ilkelerine hizmet edilecektir.

Yine, hukuk ilke ve kavramları bağlamında ortaya çıkan bazı problemler çalışma kapsamında ortaya konulmuş durumdadır. Bu doğrultuda, çalışmada da kısa açıklamalarla izah edilen kişisel kusur, görev kusuru ve hizmet kusuru kavramlarının kanuni düzenlemelerle tanımı yapılarak kapsam ve sınırlarının çizilmesi ayrıca faydalı olacaktır. Bilhassa kişisel kusurun yargı yerlerindeki algılanış biçiminin net olarak belirlenmesi adına kamu görevlisinin kişisel kusuru ile görev kusurunun Türk Borçlar Kanunu'nda açıklığa kavuşturulması gereklidir. Bununla birlikte, Türk Borçlar Kanunu'nun 55. maddesinin 2. fıkrasındaki hükme benzer şekilde tam yargı davalarında sorumluluğun şartları arasında yer alan illiyet bağı ve zarar unsurları açısından bazı düzenlemeler yapmak mümkündür. Ancak bu hususun uzun bir süredir gündemde olmasına rağmen bir türlü yasalaşamayan İdari Usul Kanunu Tasarısı kapsamında ayrı bir yasadaki düzenlenmesi idari yargı yerleri açısından daha da kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca adli ve idari yargının ortak ilgi alanında kalan bazı meseleler hakkında gerek meslek öncesi gerekse meslek içi eğitimlerle adli ve idari yargı hâkimlerinin farkındalığının artırılması da ihmal edilmemelidir.

Son olarak, idari yargıda özel hukuk ilke ve kavramlarına sıklıkla başvurulmuş konular arasında yer alan idarenin sorumluluğunda, çalışmada tespit edilen bazı sorunların daha az yaşandığı Almanya, Hollanda, İtalya, Finlandiya, Belçika ve Lüksemburg gibi Batı Avrupa ülkelerinde uygulanan karma sistem⁹⁷ incelenerek idarenin sorumluluğu konusunda hangi

⁹⁶ Feridun Yenisey, "Mukayeseli Hukukta Adli Yargı Yüksek Mahkemelerinin Konumu ve Üyelerinin Seçimi", C.25, Ankara, 2008, Anayasa Yargısı Dergisi, s.139-140.

⁹⁷ İdari rejim, bazı kaynaklarda tam idari rejim, eksik idari rejim olarak adlandırılmaktadır. Bazı kaynaklarda ise eksik idari rejim, karma sistem olarak adlandırılarak üçüncü bir sistem olarak tanımlanmıştır. Karma sistemde, idare mahkemeleri özel görevli mahkemeler olup bu sistemde, idarenin taraf olduğu ve tazminat talep edilen uyumsuzluklar, kural olarak, adli yargıda çözümlenmektedir. Buna karşılık, bir idari işlemin yürütülmesinden veya idari sözleşmenin

uyuşmazlıkların idari yargının, hangisinin adli yargının uzmanlık alanına daha uygun olduğunun tespit edilebilmesinin mümkün olduğunu da belirtmekte fayda bulunmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada, idare mahkemesi kararlarına olan etkileri özelinde adli ve idari yargı yerlerinde verilen kararların etkileşiminin boyutları ve önemi izah edilmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde idare mahkemelerince verilen kararların da hukuk mahkemelerini etkileyeceği kısa örneklerle de gösterilmiş olmakla birlikte bunun kapsam ve boyutları ayrı bir çalışmada daha detaylı bir şekilde ortaya konulabileceğinden dar kapsamlı tutulmuştur.

Çalışma kapsamındaki tespitler göstermektedir ki, idari rejim gereğince adli ve idari yargı mahkemeleri arasında bir görev ayrımı bulunmaktaysa da, maddi anlamda yargı bir bütün olduğundan yargı yerlerince verilen kararlardaki çelişkinin minimum seviyede olması ve ülke çapında bir içtihat birliği sağlanması temel hak ve hürriyetler ve adil bir yargı düzeni açısından büyük öneme sahiptir.

Bu sakıncaları gidermek ise birtakım mevzuat değişiklikleri ve eğitim gibi idari faaliyetlerle büyük ölçüde mümkündür. Bu nedenle, farklı yargı yerlerinin verdiği kararları tüm boyutlarıyla ele alarak yaşanan bu etkileşimin sonuçları detaylıca değerlendirilmeli ve bunun sonuçları ihmal edilmemelidir.

---

uygulanmasından kaynaklanan tazminat davaları ise, idari uyuşmazlık olarak kabul edilerek idari yargı mercilerinin görev alanında kabul edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Atay, 2009, s.30-31; Mehmet Akif Bardakçı, İdarenin Eylemlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 189.

KAYNAKÇA

Akyılmaz B./Sezginer M./Kaya C., Türk İdare Hukuku, 10. Baskı, Seçkin, Ankara, 2019.

Aral, R., Yargı Yönünden Danıştay'ın Gelişimi, Yüzyıl Boyunca Danıştay, 2. Baskı, Ankara, 1968.

Atay E. E., İdare Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009.

Balta, T. M., İdare Hukukuna Giriş, Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1970, s.96.

Bardakçı, M. A., İdarenin Eylemlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Börü,L., Dava konusu kavramı ve teorileri, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C:28, S:2, 2012, s.257-293.

Chapus, R., Droit Administratif Général, Tome I, Montchrestien, 1995.

Chapus, R., Responsabilite Publique et Responsabilite Privee, Paris, Librairie Generale De Droit Et De Jurisprudence, 1957.

Çağlayan, R., İdari Yargılama Hukuku, 11. Baskı, Seçkin, Ankara, 2019.

Çıtak, H. A., İdare Hukukunun İçtihadı Karakteri, Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2019.

Gözler, K., İdare Hukuku, C.1, Ekin, Bursa, 2019.

Gözler, K., İdare Hukuku, C.2., Ekin, Bursa, 2019.

Gözübüyük, Ş. / Tan, T. İdare Hukuku Genel Esaslar, C.1, 2. Baskı, Turhan, Ankara, 2001.

Günday, M., İdare Hukuku, 10. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2011.

Güran, S., İdarenin ve Ajanının Sorumluluğunun Belirlenmesine İlişkin Düşünceler, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu, İstanbul, 1982.

Jese, G., Éléments du Droit Public et Administratif à l'usage des Etudiants en Droit,, Giard & E. Brière, 1910.

Kelsen, H., Saf Hukuk Kuramı, Çev. Uzun, E., Nora, İstanbul, 2016.

Kuru, B., Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, C.1, İstanbul, 2001.

Namlı, M., Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku Yargılamanın Yenilenmesi, İstanbul 2014.

Odyakmaz, Z., “Genel Olarak İdarenin Sözleşmeleri”, C.2, S.2, 1998, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi s.2.

Odyakmaz Z./ Keskin, B., “Yeni Anayasa Çalışmalarında İdare Hukuku Açısından Göz Önünde Bulundurulması Gereken Hususlar”, S.5., 2015, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı, s.623-634.

Onar, S. S., İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.1, İstanbul, 1966.

Schwab, K., İhtilah Konusu (Müddeabih) Hakkındaki Doktrinin Durumu, Çev. Yavuz Alangoya, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:33, S:3-4, 2011, s.288-303.

- Tan, T., İdare Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014, s. 447.
- Tanrıver, S., Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, 2. Baskı, Adalet, Ankara, 2007.
- Tekinsoy, M. A., “İdari Sözleşmelerde Ölçüt Sorunu”, C.55, S.2, 2006, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.181-227.
- Ulusoy, A. D., Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Walinei, M., Traité Élémentaire de Droit Administratif, Sirey, 1951.
- Yaşar, H. N., “İdarenin Sorumluluğu Üzerine Düşünceler”, C.66, S.1, 2008, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.201-219.
- Yenisey, F., “Mukayeseli Hukukta Adli Yargı Yüksek Mahkemelerinin Konumu ve Üyelerinin Seçimi”, C.25, Ankara, 2008, Anayasa Yargısı Dergisi, s.135-154.
- Yılmaz, E., Hukuk Sözlüğü, Yetkin, Ankara, 2006.